

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Οι απόψεις των κομμάτων για την Τουρκία σύμφωνα με τις προεκλογικές διακηρύξεις τους

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ & ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Ronald MEINARDUS

Πολιτικός αναλυτής, Κωνσταντινούπολη

Κύριος Ερευνητής του ΕΛΙΑΜΕΠ από 1^η Οκτωβρίου 2021

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Οι απόψεις των κομμάτων για την Τουρκία σύμφωνα με τις προεκλογικές διακηρύξεις τους

Copyright © 2021 | All Rights Reserved

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος.

Ronald MEINARDUS

Πολιτικός αναλυτής, Κωνσταντινούπολη

Κύριος Ερευνητής του ΕΛΙΑΜΕΠ από 1^η Οκτωβρίου 2021

Σημείωση: Η παρούσα ερευνητική μελέτη περιλαμβάνει αποκλειστικά τις απόψεις του συγγραφέα και όχι οποιουδήποτε οργανισμού με τον οποίο συνδέεται.

Περίληψη

- Σπάνια ένα εκλογικό αποτέλεσμα στη Γερμανία υπήρξε τόσο αβέβαιο όσο σήμερα.
- Η μελλοντική πολιτική του Βερολίνου έναντι της Άγκυρας, ιδιαιτέρως σε ό,τι αφορά το προσφυγικό ζήτημα, θα είναι ένα από τα θέματα στα οποία θα πρέπει να συμφωνήσουν οι μελλοντικοί εταίροι του συνασπισμού.
- Όλα τα κόμματα που εκπροσωπούνται στην ομοσπονδιακή βουλή έχουν αναφερθεί στην Τουρκία και στον τρόπο με τον οποίο η Γερμανία θα πρέπει να την αντιμετωπίσει.
- Η δεινή κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου αποτελούν κοινό παρονομαστή στις διακηρύξεις όλων των κομμάτων.
- Το CDU/CSU και το ακροδεξιό AfD απορρίπτουν με σαφήνεια μια τουρκική ένταξη, τα άλλα κόμματα είναι λιγότερο ξεκάθαρα σε αυτό το σημείο.
- Η πιο σημαντική απόκλιση μεταξύ των κομμάτων αφορά την πολιτική της Γερμανίας για τις εξαγωγές όπλων και τη συμφωνία της ΕΕ για τους πρόσφυγες του 2016, τις οποίες τόσο οι Πράσινοι όσο και το «Die Linke» θέλουν να τερματίσουν.

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ της Άνγκελα Μέρκελ μετά από δεκαέξι χρόνια στην εξουσία σηματοδοτεί το τέλος μιας ολόκληρης πολιτικής εποχής για τη Γερμανία. Οι ομοσπονδιακές εκλογές της 26ης Σεπτεμβρίου θα καθορίσουν τις μετέπειτα εξελίξεις στο Βερολίνο. Σπάνια ένα εκλογικό αποτέλεσμα υπήρξε τόσο αβέβαιο όσο σήμερα. Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις η χώρα μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπη με επίπονες διαπραγματεύσεις για το σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού. Μολονότι τα θέματα εξωτερικής πολιτικής δεν αποτελούν κυρίαρχο ζήτημα, εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο ως προς τη διαμόρφωση των τελικών ισορροπιών. Τα πρόσφατα γεγονότα στο Αφγανιστάν έδειξαν πόσο ασταθές είναι το πολιτικό σκηνικό και πώς από τη μια μέρα στην άλλη νέα και απρόβλεπτα μέχρι σήμερα ζητήματα δύνανται να κυριαρχήσουν στις πολιτικές συζητήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, η μελλοντική πολιτική του Βερολίνου έναντι της Άγκυρας, ιδιαιτέρως σε ό,τι αφορά το προσφυγικό ζήτημα ύστερα και από τις πρόσφατες εξελίξεις στο Αφγανιστάν, θα είναι ένα από τα θέματα στα οποία θα πρέπει να συμφωνήσουν οι μελλοντικοί εταίροι ενός συνασπισμού.

Οι προεκλογικές διακηρύξεις των πολιτικών κομμάτων αποτελούν σημαντική πηγή ανάλυσης των πολιτικών απόψεων των διαφόρων φορέων. Όλα τα κόμματα που εκπροσωπούνται στην ομοσπονδιακή βουλή έχουν αναφερθεί στην Τουρκία και στον τρόπο με τον οποίο η Γερμανία θα πρέπει να την αντιμετωπίσει.

Η κριτική κατά της τρέχουσας τουρκικής εσωτερικής πολιτικής υπό τον πρόεδρο Ερντογάν, καθώς και της δεινής κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου αποτελούν κοινό παρονομαστή στις διακηρύξεις όλων των κομμάτων. Χωρίς εξαίρεση, τα πολιτικά κόμματα έχουν γνωστοποιήσει τις θέσεις τους ως προς το ζήτημα των σχέσεων της Άγκυρας με την ΕΕ και τις προοπτικές ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε αυτό το κρίσιμο ζήτημα τα κόμματα της Γερμανίας εμμένουν σε διαφορετικές πολιτικές: Ενώ το CDU/CSU και το ακροδεξιό AfD απορρίπτουν με σαφήνεια την τουρκική ένταξη, τα υπόλοιπα κόμματα είναι λιγότερο ξεκάθαρα ως προς αυτό το σημείο. Πιθανώς η πιο σημαντική απόκλιση, όπως αποτυπώνεται στα εκλογικά προγράμματα, σχετίζεται με την πολιτική εξαγωγής όπλων της Γερμανίας και τη συμφωνία της ΕΕ για τους πρόσφυγες του 2016. Τόσο οι Πράσινοι, όσο και το αριστερό κόμμα "Die Linke", τονίζουν την πρόθεσή τους να τερματίσουν τη συμφωνία για το μεταναστευτικό, καθώς και την εξαγωγή γερμανικών όπλων στην Τουρκία.

Εισαγωγή

“Τα προγράμματα και οι πλατφόρμες παίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική των γερμανικών κομμάτων.”

Η διατύπωση είναι απλή: «Η κυρίαρχη Ευρώπη, η διατλαντική εταιρική σχέση, οι προσπάθειες υποστήριξης της ειρήνης και της ασφάλειας, η προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δέσμευση στην αρχή της πολυμέρειας αποτελούν τις κατευθυντήριες αρχές της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής»¹.

Με αυτόν τον τρόπο καλωσορίζει το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας τους επισκέπτες στην αρχική του ιστοσελίδα. Σε γενικές γραμμές όλες οι μεγάλες πολιτικές δυνάμεις συμφωνούν με αυτές τις αρχές, κατά συνέπεια οι συζητήσεις για την εξωτερική πολιτική στη Γερμανία συνήθως επικεντρώνονται λιγότερο στις δεδηλωμένες βασικές αρχές, αλλά ασχολούνται με το πώς μπορούν να εφαρμοστούν καλύτερα οι αρχές αυτές στην πράξη σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον.

¹ <https://www.auswaertiges-amt.de/en/ausssenpolitik/themen/policy-principles/229790>.

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Αυτή τη φορά όμως η αβεβαιότητα προέρχεται από την ίδια τη Γερμανία. Με την Άνγκελα Μέρκελ να αποχωρεί από την εξουσία ύστερα από 16 χρόνια στο τιμόνι της ηγέτιδας δύναμης της ΕΕ, το ερώτημα πώς αυτό μπορεί να επηρεάσει την εξωτερική πολιτική του Βερολίνου απασχολεί κυβερνήσεις και αναλυτές σε όλο τον κόσμο.

Η παρούσα μελέτη ασχολείται με την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας έναντι της Τουρκίας και έχει ως στόχο να αναδείξει τι πρέπει να αναμένουμε από αυτή την άποψη καθώς η «εποχή Μέρκελ» φτάνει στο τέλος της. Δεδομένου ότι το Βερολίνο αποτελεί βασικό παράγοντα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η μελλοντική κατεύθυνση της γερμανικής πολιτικής όσον αφορά στην Τουρκία έχει ιδιαίτερη σημασία για την πολύπλοκη σχέση μεταξύ Άγκυρας και ΕΕ.

Κάθε προεκλογική εκστρατεία είναι διαφορετική. Στη φετινή αναμέτρηση τα πολιτικά κόμματα της Γερμανίας εστίασαν τις εκστρατείες τους στο πώς θα αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα η παρατεταμένη πανδημία και πώς θα αντιμετωπιστούν οι καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Διανύουμε έκτακτες συνθήκες και για προφανείς λόγους τα θέματα εξωτερικής πολιτικής έχουν περάσει σε δεύτερη μοίρα χωρίς, βέβαια, να έχουν εκλείψει εντελώς από τις πολιτικές συζητήσεις, όπως δείχνουν οι πρόσφατες συζητήσεις που σχετίζονται με το Αφγανιστάν.

Επικεφαλής στη λίστα των αιώνιων θεμάτων εξωτερικής πολιτικής ήταν και πάλι η σχέση με τη Ρωσία του Πούτιν και μια ολοένα και πιο δυναμική Κίνα, σημαντικός επιχειρηματικός εταίρος της Γερμανίας. Ένα επαναλαμβανόμενο θέμα στις σχετικές συζητήσεις είναι το μέλλον της Ευρώπης και το πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να γίνει πιο αποτελεσματική για να αντιμετωπίσει τις πολυάριθμες προκλήσεις του μέλλοντος.

“Η σημασία της Τουρκίας για τις διεθνείς σχέσεις της Γερμανίας αντανakλάται στη συχνή αναφορά της χώρας στις πολιτικές συζητήσεις, στις αναφορές των μέσων ενημέρωσης, αλλά και στα προεκλογικά προγράμματα των μεγάλων πολιτικών κομμάτων.”

Παρότι δεν βρίσκεται στην κορυφή, η Τουρκία κατέχει εξέχουσα θέση στις σχετικές συζητήσεις (όπως και στις αντιπαραθέσεις) για τη γερμανική εξωτερική πολιτική. Η σημασία της Τουρκίας για τις διεθνείς σχέσεις της Γερμανίας αντανakλάται στη συχνή αναφορά της χώρας στις πολιτικές συζητήσεις, στις αναφορές των μέσων ενημέρωσης, αλλά και στα προεκλογικά προγράμματα των μεγάλων πολιτικών κομμάτων. Όπως θα δούμε παρακάτω, όλα τα κόμματα έχουν αναφερθεί λίγο ως πολύ στην Τουρκία, αλλά και στο πώς πρέπει να τοποθετηθεί η Γερμανία απέναντι στην Άγκυρα, κατά τις προεκλογικές τους διακηρύξεις.

Τα προγράμματα και οι πλατφόρμες παίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική των γερμανικών κομμάτων. Ο «νόμος για τα πολιτικά κόμματα» (Parteiengesetz²) υποχρεώνει τα πολιτικά κόμματα να θέτουν τους στόχους τους σε πολιτικά προγράμματα. Σε αυτό το πλαίσιο, τα προεκλογικά προγράμματα (ή διακηρύξεις) έχουν σημασία. Αυτά τα προγράμματα (Wahlprogramme), τα οποία συνήθως δημοσιεύονται αρκετά νωρίτερα από την ημέρα της ψηφοφορίας, δεν πρέπει να συγχέονται με τα πιο βασικά προγράμματα πολιτικής (Grundsatzprogramm), τα οποία καθορίζουν τον ιδεολογικό προσανατολισμό του κόμματος και είναι, όπως υποδηλώνει το όνομά τους, πιο «θεμελιώδη» και συνεπώς μακροχρόνια.

Και οι δύο μορφές προγραμμάτων έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι αποτελούν προϊόν εντατικών πολιτικών συζητήσεων σε διάφορα επίπεδα εντός του κόμματος, οι οποίες καταλήγουν σε επίσημη έγκριση από ένα συνέδριο του κόμματος. Ενώ το πιο ιδεολογικό "Grundsatzprogramm" απευθύνεται πρωτίστως στη βάση του κόμματος και αποσκοπεί στην παροχή προσανατολισμού για τα μέλη και τους οπαδούς του, το προεκλογικό πρόγραμμα απευθύνεται στους ψηφοφόρους, δηλαδή στο ευρύ κοινό. Με

² <https://www.gesetze-im-internet.de/partg/BJNR007730967.html>

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

συνήθως απλή γλώσσα τα κόμματα εξηγούν τι σκοπεύουν να πράξουν στους διάφορους τομείς πολιτικής σε περίπτωση που έρθουν στην εξουσία ή (σε ένα πιο πιθανό σενάριο σήμερα) σε περίπτωση που συμμετάσχουν σε κυβέρνηση συνασπισμού.

Πολιτική χρωματολογία και η ανάγκη για συνασπισμούς

Καθ' όλη τη διάρκεια των δεκαέξι χρόνων της στο τιμόνι της χώρας, η Άνγκελα Μέρκελ δεν κυβέρνησε ποτέ μόνη της, μοιραζόμενη πάντα την εξουσία με έναν εταίρο συνασπισμού. Αρχικά, από το 2005 έως το 2009 με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD) στον λεγόμενο «μεγάλο συνασπισμό». Ακολούθως, από το 2009 έως το 2013 με το φιλελεύθερο Ελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα (Freie Demokratische Partei, FDP) στον σύμφωνα με την πολιτική χρωματολογία της Γερμανίας «κιτρινόμαυρο» συνασπισμό. Μετά την αποτυχία των φιλελευθέρων να ξεπεράσουν το όριο του πέντε τοις εκατό και να κερδίσουν εκπροσώπηση στο κοινοβούλιο το 2013, η Μέρκελ επέστρεψε στον «μεγάλο συνασπισμό» μεταξύ του κόμματός της και των Σοσιαλδημοκρατών.

Αναμένεται ευρέως ότι θα υπάρξει αλλαγή στην εξουσία μετά τις προσεχείς βουλευτικές εκλογές. Σύμφωνα με πολυάριθμες δημοσκοπήσεις είναι πιθανοί διάφοροι συνασπισμοί, δεδομένου πως κανένα κόμμα δεν θα κερδίσει την πλειοψηφία για να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Τούτου λεχθέντος, διάφορες κυβερνήσεις συνασπισμού διαφόρων σχημάτων είναι το πιθανότερο σενάριο. Πολιτικοί παρατηρητές αναφέρουν ότι είναι απίθανο να ξαναδούμε προηγούμενους συνασπισμούς, αναφερόμενοι στη συνέχιση του σημερινού «μεγάλου συνασπισμού» μεταξύ CDU/CSU και SPD, τη δημιουργία ενός «κιτρινόμαυρου» συνασπισμού μεταξύ CDU/CSU και FDP, ενός σοσιαλφιλελεύθερου συνασπισμού μεταξύ SPD και FDP, και τέλος ενός κοκκινοπράσινου συνασπισμού. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των παραπάνω συνδυασμών είναι ότι αποτελούνται από δύο κόμματα. Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις όμως το εκλογικό αποτέλεσμα ενδέχεται να υποχρεώσει τρία κόμματα να συνασπισθούν προκειμένου να εξασφαλίσουν την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο.

Μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (μέσα Αυγούστου 2021) οι παρακάτω σχηματισμοί συνασπισμού έχουν συζητηθεί περισσότερο:

Συνασπισμός της Κένυας (Μαύρο, Κόκκινο, Πράσινο): CDU/CSU- SPD, Πράσινοι (Bündnis 90/Die Grünen).

Συνασπισμός Τζαμάικα (Μαύρο, Κίτρινο, Πράσινο): CDU/CSU- FDP, Πράσινοι.

Συνασπισμός Γερμανία (Μαύρο, Κόκκινο, Κίτρινο): CDU/CSU, SPD, FDP.

Συνασπισμός φωτεινού σηματοδότη (Κόκκινο, Κίτρινο, Πράσινο): SPD, FDP, Πράσινοι.

Η φρασεολογία βασίζεται στα συμβολικά χρώματα των πολιτικών κομμάτων, δηλαδή μαύρο για τους Χριστιανοδημοκράτες, κόκκινο για τους Σοσιαλδημοκράτες, κίτρινο για τους Φιλελεύθερους και φυσικά πράσινο για το οικολογικό κόμμα. Τα χρώματα αυτά βρίσκονται στις εθνικές σημαίες της Κένυας, της Τζαμάικα και της Γερμανίας, γεγονός που εξηγεί πώς προέκυψε η δημοφιλής αυτή ορολογία.

“Κατά τη διάρκεια της θητείας της Μέρκελ οι γερμανοτουρκικές σχέσεις διήλθαν πολλές κρίσεις.”

Οι διακυμάνσεις των γερμανοτουρκικών σχέσεων

Κατά τη διάρκεια της μακράς διακυβέρνησης της Άνγκελα Μέρκελ, οι σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Τουρκίας έχουν γνωρίσει πολλές διακυμάνσεις³.

Σήμερα οι σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Τουρκίας βρίσκονται σε «ιστορικά χαμηλό σημείο» σύμφωνα με τους Burc και Corur (2017, σ. 7) στην αξιολόγησή τους για την πολιτική της Γερμανίας έναντι της Τουρκίας. Σε γενικές γραμμές το συμπέρασμά τους είναι πως «η σχέση εμπιστοσύνης έχει καταρρεύσει», προσθέτοντας πως «οι ευρωτουρκικές σχέσεις μοιάζουν με "σωρό από συντρίμμια"».

Αυτό δεν συνέβαινε πάντοτε, αναφέρουν οι συγγραφείς αναφερόμενοι στην περίοδο μεταξύ της αναγνώρισης της Τουρκίας ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας και της έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων (1999-2005). Η περίοδος αυτή αναφέρεται επίσης ως «τα χρυσά χρόνια» των «ευρωτουρκικών σχέσεων»: Είναι σημαντικό αν σημειωθεί ότι η φάση αυτή συμπίπτει με το απόγειο των διμερών γερμανοτουρκικών σχέσεων.

Εκείνη την περίοδο επικεφαλής στο Βερολίνο ήταν μια κοκκινοπράσινη κυβέρνηση συνασπισμού. Σύμφωνα με τους Rosa Burc και Burak Corur, ο σοσιαλδημοκράτης Gerhard Schröder και ο υπουργός Εξωτερικών του από το κόμμα των Πρασίνων, Joschka Fischer, ήταν η «κινητήρια δύναμη» πίσω από τις θετικές εξελίξεις των ευρωτουρκικών υποθέσεων.

“Ενώ το SPD και οι Πράσινοι υποστήριξαν ενεργά την ιδέα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, η Άνγκελα Μέρκελ πρότεινε μια «προνομιακή εταιρική σχέση».”

Η αλλαγή κυβέρνησης το 2005 και η ανάληψη της εξουσίας από την Άνγκελα Μέρκελ της Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσης (CDU) οδήγησε σε αλλαγή παραδείγματος στην πολιτική της Γερμανίας έναντι της Τουρκίας, η οποία συνοδεύτηκε από ευρείες (αρνητικές) επιπτώσεις στη σχέση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση:

«Η μεταβολή της ενεργητικής πολιτικής της Γερμανίας έναντι της Τουρκίας μετά το 2005 συνοδεύτηκε από μια συστηματική επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ της Άγκυρας και των Βρυξελλών», γράφουν οι Rosa Burc και Burak Corur (ό.α.). Με την παρατήρηση αυτή οι συγγραφείς υπογραμμίζουν τη στενή σχέση που υπάρχει μεταξύ των εσωτερικών πολιτικών εξελίξεων στη Γερμανία και της πορείας των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ενώ το SPD και οι Πράσινοι υποστήριξαν ενεργά την ιδέα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, η Άνγκελα Μέρκελ πρότεινε μια «προνομιακή εταιρική σχέση». Αυτή η τροπή των γεγονότων δεν οδήγησε σε τερματισμό της πολιτικής διαδικασίας, αλλά την επιβράδυνε σημαντικά.

Κατά τη διάρκεια της θητείας της Μέρκελ οι γερμανοτουρκικές σχέσεις διήλθαν πολλές κρίσεις.

«Οι διμερείς σχέσεις επηρεάστηκαν από τα άλυτα προβλήματα ενσωμάτωσης μέρους των Τούρκων και Κούρδων μεταναστών που ζουν στη Γερμανία και από τη συνολική κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στην Τουρκία», γράφει ο Szabo (2018) αναφερόμενος στην εκτίμηση του κορυφαίου εμπειρογνώμονα της Γερμανίας για την Τουρκία εκείνη την εποχή, του Heinz Kramer από το «Γερμανικό Ινστιτούτο Διεθνών Υποθέσεων και Ασφάλειας» (Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP). Η προσχώρηση της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004

³ Szabo, S.F. (2018).

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

προσέθεσε έναν ακόμη ανασταλτικό παράγοντα στις σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ, αρχικά χωρίς σημαντικές αρνητικές παρενέργειες για τις γερμανοτουρκικές υποθέσεις.

Το ότι μια ελληνοτουρκική διένεξη (δεδομένου πως και το κυπριακό ζήτημα θα μπορούσε να εκληφθεί ως ελληνοτουρκική διαφορά) θα μπορούσε να διαταράξει τις γερμανοτουρκικές σχέσεις έγινε εύκολα αντιληπτό προσφάτως με αφορμή την κρίση στην Ανατολική Μεσόγειο.

Μερικά χρόνια πριν μια άλλη κρίση παγκόσμιας εμβέλειας που θα αποσταθεροποιούσε την εσωτερική πολιτική στη Γερμανία οδήγησε την κα. Μέρκελ να αναπροσαρμόσει την εξωτερική της πολιτική έναντι της Τουρκίας, αυτή τη φορά με θετικό τρόπο για την τουρκική πλευρά. Η κυβέρνηση στο Βερολίνο είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η συριακή προσφυγική κρίση, η οποία είχε ήδη γίνει το κυρίαρχο θέμα στη Γερμανία, δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί χωρίς τη στενή συνεργασία του προέδρου Ερντογάν. Οι δυναμικές πολιτικές δραστηριότητες της Γερμανίας κορυφώθηκαν με τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για τους πρόσφυγες της 18ης Μαρτίου 2016.

«Στρατηγικός εταίρος»: Η Τουρκία στις προεκλογικές διακηρύξεις του CDU

Με φόντο τη συμφωνία για το προσφυγικό, οι Χριστιανοδημοκράτες τονίζουν τον σημαντικό ρόλο της Τουρκίας ως στρατηγικού εταίρου:

«Εκτιμούμε τη στρατηγική και οικονομική σημασία της Τουρκίας για την Ευρώπη [...] Θέλουμε μια όσο το δυνατόν πιο ισχυρή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας, καθώς και μια στενή στρατηγική συνεργασία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας». (CDU/CSU, 2017, σ. 58)

“«Με εμάς δεν θα υπάρξει ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ», αναφέρει το CDU.”

Η ρητορική αυτή θυμίζει δηλώσεις από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, όταν οι συντηρητικές κυρίως δυνάμεις εξυμνούσαν την Τουρκία για τον ρόλο της ως προπύργιο του ελεύθερου κόσμου απέναντι στην «κομμουνιστική επίθεση». Ωστόσο, η προσλαμβανόμενη απειλή έχει πλέον αλλάξει, ο κίνδυνος δεν προέρχεται από τον κομμουνισμό. Η νέα πρόκληση είναι πώς θα κρατηθούν μακριά από τα σύνορα εκατομμύρια απελπισμένων ατόμων που δραπετεύουν από τον πόλεμο και τη δυστυχία και αναζητούν προστασία στην Ευρώπη. Για τη διαχείριση αυτής της πρόκλησης, ο κ. Ερντογάν αποδείχθηκε ένας όχι πάντα εύκολος αλλά εν τέλει συνεργάσιμος και αποτελεσματικός εταίρος.

Στο εκλογικό μανιφέστο του 2017, το CDU ασχολείται με την Τουρκία σε δύο παραγράφους. Η πρώτη παράγραφος υπογραμμίζει, όπως μόλις είδαμε, τη στρατηγική σημασία της σχέσης. Το δεύτερο μέρος είναι πιο σύντομο και πιο ευθύβολο: «Απορρίπτουμε την πλήρη ένταξη της Τουρκίας, διότι η χώρα δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις» (ό.α.). Το κόμμα ανησυχεί για τις πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, αναφέρει η διακήρυξη.

Η φετινή εκλογική πλατφόρμα μεταφέρει λίγο-πολύ το ίδιο μήνυμα, ενώ σε ό,τι αφορά το θέμα της ένταξης στην ΕΕ, η διατύπωση έχει προσαρμοστεί ελαφρώς και με αρνητικό τρόπο: «Με εμάς δεν θα υπάρξει ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ», αναφέρει το CDU. Ως εναλλακτική λύση, το κόμμα προτείνει μια «στενή εταιρική σχέση». Η διατύπωση αυτή είναι επίσης πιο αδύναμη και λιγότερο δεσμευτική από την προηγούμενη συζήτηση για μια «προνομιακή εταιρική σχέση» (CDU/CSU, 2021, σ. 20).

Το ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει κατάσταση business as usual στη σχέση του Βερολίνου με την Άγκυρα είναι ένα ακόμη μήνυμα του προγράμματος: «Η σχέση μας με την Τουρκία έχει ανάγκη από μια νέα προοπτική». Σε αντίθεση με το πρόγραμμα του 2017, το πρόγραμμα του 2021 περιλαμβάνει αναφορά στο NATO ως «συμμαχία αξιών»: όλα τα μέλη υποχρεούνται να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου.

Σύντομες και ασαφείς: Οι θέσεις του SPD

Δεδομένου πως είναι το κόμμα του υπουργού Εξωτερικών, η προγραμματική τοποθέτηση του SPD για την Τουρκία χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Με τίτλο «Από σεβασμό για το μέλλον σας», το έγγραφο των 66 σελίδων είναι το συντομότερο μανιφέστο μεταξύ όλων των μεγάλων πολιτικών κομμάτων, ενώ αντίστοιχης συντομίας είναι και οι λακωνικές παρατηρήσεις για την Τουρκία, η οποία εξετάζεται σε τρεις μόνο προτάσεις:

«Παρακολουθούμε με ανησυχία τις εξελίξεις της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της τουρκικής κυβέρνησης. Η Τουρκία πρέπει να σέβεται τις αρχές του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και του διεθνούς δικαίου. Είναι επίσης επείγον να εντατικοποιηθεί ο διάλογος μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας για να αντιμετωπιστούν τα κρίσιμα αυτά ζητήματα (SPD, 2021, σ. 60)».

Στο προεκλογικό τους πρόγραμμα του 2017, οι Σοσιαλδημοκράτες αφιέρωσαν πολύ περισσότερο χώρο στην Τουρκία, η οποία χαρακτηρίζεται ως «ένας σημαντικός, αλλά πλέον πολύ δύσκολος εταίρος». Στη συνέχεια το SPD επικρίνει εκτενώς τις «μαζικές συλλήψεις» δημοσιογράφων και αντιπολιτευόμενων. Όσον αφορά στις προοπτικές των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ, το SPD, σε αντίθεση με το CDU με το οποίο βρίσκεται σε συνασπισμό, υπεκφεύγει: «Ούτε η Τουρκία, ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι έτοιμες για ένταξη στο ορατό μέλλον. Από την άλλη πλευρά (συνεχίζει το μανιφέστο) οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις είναι η μόνη συνεχιζόμενη μορφή διαλόγου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία. Η απομόνωση της Τουρκίας δεν είναι προς το συμφέρον της Ευρώπης». (SPD, 2017, σ. 100)

Αυτή η υποστήριξη της συνέχισης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων στο μανιφέστο του 2017 έχει εγκαταλειφθεί στο φετινό έγγραφο. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το SPD διατύπωσε μια σαφή επιφύλαξη το 2017: «Σε περίπτωση που η Τουρκία επαναφέρει τη θανατική ποινή, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις πρέπει να τερματιστούν». (ό.α.)

Οι εκλογές για τη 19η Μπούντεσταγκ διεξήχθησαν στις 24 Σεπτεμβρίου 2017 και κατέληξαν σε συντριπτική ήττα για τους απερχόμενους κυβερνώντες βουλευτές. Οι ψηφοφόροι επεφύλαξαν καταστροφικά αποτελέσματα τόσο στο CDU/CSU, όσο και στο SPD. Ποτέ άλλοτε από τις αρχές της Δημοκρατίας τα παραδοσιακά «λαϊκά κόμματα» δεν είχαν τόσο κακή επίδοση στις κάλπες. Το CDU/CSU κέρδισε το 33% των ψήφων υποχωρώντας κατά οκτώ τοις εκατό σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές. Το SPD έπεσε στο 20, 5% των ψήφων, πέντε τοις εκατό χαμηλότερα σε σχέση με το 2013⁴. Καθώς τα μικρότερα κόμματα απέτυχαν να διαμορφώσουν ένα πρόγραμμα για έναν εναλλακτικό συνασπισμό, η Άνγκελα Μέρκελ δεν είχε άλλη επιλογή από το να συνεχίσει να κυβερνά πλάι-πλάι με τους Σοσιαλδημοκράτες.

“Η πολιτική τάξη της Γερμανίας συμφωνεί ότι η Τουρκία είναι ένας στρατηγικά σημαντικός εταίρος και ότι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στη χώρα αυτή δεν είναι στο επίπεδο που θα έπρεπε να είναι.”

⁴ https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

“...δεν θέλουμε να ανοίξουμε, ούτε να κλείσουμε κανένα κεφάλαιο στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Η απελευθέρωση των θεωρήσεων και η επέκταση της τελωνειακής ένωσης είναι δυνατές μόνο όταν η Τουρκία πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις».”

Η διαδικασία σχηματισμού ενός συνασπισμού ακολουθεί μια τυποποιημένη ρουτίνα. Αρχικά, οι δυνητικοί εταίροι περνούν πολλές ώρες αναζητώντας κοινό έδαφος, συχνά ως και τις πρώτες πρωινές ώρες. Τις διευρευνητικές συνομιλίες ακολουθούν οι διαπραγματεύσεις των αρχηγών των κομμάτων. Στο τέλος η βάση του κόμματος ψηφίζει για τα αποτελέσματα που επιτυγχάνουν οι διαπραγματευτικές ομάδες. Επίσης, για το λόγο αυτό, η διαδικασία είναι μάλλον διαφανής: στο τέλος, οι εταίροι του συνασπισμού δημοσιοποιούν τη συμφωνία τους, το λεγόμενο συμβόλαιο συνασπισμού (Koalitionsvertrag), προς ενημέρωση παντός ενδιαφερομένου.

Η πολιτική βαρύτητα του «Koalitionsvertrag» είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από εκείνη του «Wahlprogramm» ενός συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος, καθώς πρόκειται για ένα συμβόλαιο στο οποίο οι εταίροι του συνασπισμού διατυπώνουν με δεσμευτικό τρόπο τις πολιτικές που προτίθενται να εφαρμόσουν κατά την προσεχή νομοθετική περίοδο. Το τμήμα σχετικά με τις μελλοντικές πολιτικές έναντι της Τουρκίας είναι συγκριτικά εκτενές στη συμφωνία συνασπισμού των αρχών του 2018:

«Η Τουρκία είναι ένας σημαντικός εταίρος της Γερμανίας και ένας γείτονας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τον οποίο διατηρούμε πολύπλευρες σχέσεις. Για τον λόγο αυτό, έχουμε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μια καλή σχέση με την Τουρκία. Η κατάσταση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει επιδεινωθεί εδώ και αρκετό καιρό στην Τουρκία. Για το λόγο αυτό, δεν θέλουμε να ανοίξουμε, ούτε να κλείσουμε κανένα κεφάλαιο στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Η απελευθέρωση των θεωρήσεων και η επέκταση της τελωνειακής ένωσης είναι δυνατές μόνο όταν η Τουρκία πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις»⁵.

Οι συμφωνίες συνασπισμού, όπως ορίζει η ίδια η φύση των εγγράφων, αποτελούν πάντοτε προϊόν συμβιβασμού. Και οι δύο πλευρές προσπαθούν να περάσουν όσο το δυνατόν περισσότερες από τις πολιτικές τους. Στο τέλος, κερδίζει ο ισχυρότερος. Η πολιτική τάξη της Γερμανίας συμφωνεί ότι η Τουρκία είναι ένας στρατηγικά σημαντικός εταίρος και ότι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στη χώρα αυτή δεν είναι στο επίπεδο που θα έπρεπε να είναι. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τα συμπεράσματα που βγάζουν οι εταίροι του συνασπισμού για τις μελλοντικές πολιτικές τους στις αρχές του 2018. Στη σύμβαση συνασπισμού του Μαρτίου 2018 συμφωνούν να παγώσουν τις ενταξιακές συνομιλίες με την Άγκυρα, ενώ συμφωνούν επίσης ότι η απελευθέρωση των θεωρήσεων και ο εκσυγχρονισμός της τελωνειακής ένωσης, που αποτελούν σημαντικά στοιχεία της συμφωνίας του 2016 για το προσφυγικό, τελούν υπό αίρεση.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προεκλογικές διακηρύξεις, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι θέσεις του CDU έχουν επικρατήσει όσον αφορά στη διατύπωση της σύμβασης. Η σύμβαση συνασπισμού καθορίζει επίσης ποιο κόμμα παίρνει ποια υπουργεία, με το υπουργείο Εξωτερικών, για άλλη μια φορά, να πηγαίνει στους Σοσιαλδημοκράτες. Μέρος της συμφωνίας είναι ότι οι Σοσιαλδημοκράτες θα πρέπει να εφαρμόσουν τις πολιτικές της σύμβασης, οι οποίες μπορεί να μην είναι απαραίτητα πλήρως συμβατές με αυτά που το κόμμα είχε υποστηρίξει νωρίτερα.

⁵ Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 19. Legislaturperiode, p. 150.

<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/656734/847984/5b8bc23590d4cb2892b31c987ad672b7/2018-03-14-koalitionsvertrag-data.pdf>

Οι νέοι διεκδικητές της εξουσίας - και οι πολιτικές τους έναντι της Τουρκίας

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές είναι πολύ πιθανό μια μελλοντική κυβέρνηση να σχηματιστεί από τρία πολιτικά κόμματα σε συνασπισμό. Αξίζει τον κόπο να ρίξουμε μια πιο προσεκτική ματιά στις οπτικές τους για την Τουρκία και τις μελλοντικές γερμανικές πολιτικές.

Αποτυγχάνοντας να περάσει το όριο του 5% το 2013, το φιλελεύθερο κόμμα FDP της Γερμανίας κέρδισε ποσοστό 10,7% στις εκλογές του 2017. Στο φετινό προεκλογικό πρόγραμμα το κόμμα, όπως και το 2017, τάσσεται υπέρ του τερματισμού των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Άγκυρα: «Θέλουμε να τερματίσουμε τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία με τη μέχρι τώρα μορφή και να θέσουμε τη σχέση σε μια νέα βάση στενής συνεργασίας στον οικονομικό τομέα και στον τομέα της ασφάλειας», συνεχίζοντας πως «Μια Τουρκία που κυβερνάται με αυταρχικό τρόπο από τον πρόεδρο Ερντογάν δεν μπορεί στα μάτια των Ελεύθερων Δημοκρατών να είναι υποψήφια για ένταξη» (FDP, 2021, σ. 49).

Μια κατηγορηματική απόρριψη της τουρκικής ένταξης δεν συναντάται στο πρόγραμμα. Με αναφορά στα κριτήρια της Κοπεγχάγης⁶, οι Φιλελεύθεροι της Γερμανίας θέτουν τις προϋποθέσεις για τέτοιου είδους συνομιλίες και ατενίζουν το μέλλον: «Θα υπάρξει μια Τουρκία μετά τον πρόεδρο Ερντογάν» και το Βερολίνο θα πρέπει να προετοιμαστεί για αυτό το ενδεχόμενο μεταξύ άλλων με την εντατικοποίηση της συνεργασίας με την τουρκική κοινωνία των πολιτών.

“Με αναφορά στα κριτήρια της Κοπεγχάγης, οι Φιλελεύθεροι της Γερμανίας θέτουν τις προϋποθέσεις για τέτοιου είδους συνομιλίες και ατενίζουν το μέλλον: «Θα υπάρξει μια Τουρκία μετά τον πρόεδρο Ερντογάν».”

Οι πιθανότητες να συμμετάσχει το αριστερό κόμμα «Die Linke» σε κυβερνητικό συνασπισμό στο Βερολίνο θεωρούνται μάλλον λίγες. Παρ' όλα αυτά, οι θέσεις του κόμματος αυτού έχουν σημασία, καθώς το «Die Linke» έχει προκαλέσει επανειλημμένα τη διεξαγωγή πολιτικών συζητήσεων σχετικά με την Τουρκία στο κοινοβούλιο και όχι μόνο και μπορεί κάλλιστα να χαρακτηριστεί ως ο πιο ένθερμος επικριτής της προσέγγισης της κ. Μέρκελ.

Ενώ αποφεύγει μια σαφή θέση για το ζήτημα της ένταξης, το «Die Linke» δημιουργεί εμμέσως μια σύνδεση με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στην Τουρκία: «Θέλουμε όλοι οι σημερινοί και μελλοντικοί υποψήφιοι για ένταξη να αναλάβουν άνευ όρων δεσμεύσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την Τουρκία». (Die Linke, 2021, σ. 230)

Στο μανιφέστο του το κόμμα επικαλείται την ακύρωση της συμφωνίας του 2016 για το προσφυγικό και τον τερματισμό όλων των εξαγωγών στρατιωτικού εξοπλισμού από τη Γερμανία στην Τουρκία. «Απαιτούμε την άμεση διακοπή όλων των εξαγωγών στρατιωτικού υλικού», αναφέρει το κόμμα στο μανιφέστο του και στη συνέχεια το εντάσσει σε ένα ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο: «Κάθε υποστήριξη προς τα κράτη-μέλη του NATO, που όπως και η Τουρκία του Ερντογάν αδιαφορούν για το διεθνές δίκαιο, πρέπει να σταματήσει αμέσως». (ό.π., σ. 231)

⁶ Τα κριτήρια ένταξης, ή κριτήρια της Κοπεγχάγης (από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 που τα θέσπισε), είναι οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν όλες οι υποψήφιας χώρες για να γίνουν κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτά είναι: α) πολιτικά κριτήρια: σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων β) οικονομικά κριτήρια: λειτουργική οικονομία της αγοράς και ικανότητα να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό και τις δυνάμεις της αγοράς γ) διοικητική και θεσμική ικανότητα για την αποτελεσματική εφαρμογή του [κοινοτικού κεκτημένου](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accesion-criteria_en)* και ικανότητα να αναλάβουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accesion-criteria_en

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Παρότι η προεκλογική εκστρατεία των Πρασίνων προσέκρουσε σε μια σειρά προβλημάτων, τα περισσότερα από τα οποία ήταν δικής τους υπαιτιότητας, και σε πτώση των δημοσκοπικών ποσοστών τους, το κόμμα θεωρείται σοβαρός υποψήφιος για ρόλο σε μια μελλοντική κυβέρνηση συνασπισμού. Όσον αφορά στις συζητήσεις για την Τουρκία, οι Πράσινοι παίζουν παραδοσιακά κεντρικό ρόλο στη γερμανική πολιτική. Αυτός ο πρωτοποριακός ρόλος μπορεί να αποδοθεί και στο γεγονός ότι πολιτικοί με μεταναστευτικό υπόβαθρο παίζουν σημαντικότερο ρόλο σε αυτό το κόμμα σε σχέση σε άλλα. Αυτό αντικατοπτρίζεται επίσης στο εκλογικό μανιφέστο του κόμματος για την ψηφοφορία του Σεπτεμβρίου 2021.

Στην εισαγωγή μιας συγκριτικά εκτεταμένης ενότητας, το κόμμα τονίζει τα κοινά σημεία: «Την Τουρκία και την Ευρώπη συνδέουν πολύ περισσότερα από όσα τις χωρίζουν: οι κοινωνίες, η κουλτούρα και ο πολιτισμός. Η σχέση μεταξύ Γερμανίας και Τουρκίας είναι ιδιαίτερα στενή και πολύπλευρη λόγω της κοινής μεταναστευτικής ιστορίας». (Bündnis 90/Die Grünen, 2021, σ. 230)

“Όπως και τα άλλα κόμματα, έτσι και οι Πράσινοι καταγγέλλουν την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου.”

Μετά τη συμφιλιωτική εισαγωγή, ο τόνος αλλάζει απότομα. Όπως και τα άλλα κόμματα, έτσι και οι Πράσινοι καταγγέλλουν την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου και επαναφέρουν για άλλη μια φορά το αίτημά τους για «επαναφορά του πολιτικού διαλόγου και της ειρηνευτικής διαδικασίας στο κουρδικό ζήτημα».

Σε ό,τι αφορά τις προοπτικές της Τουρκίας στην ΕΕ, η θέση του κόμματος θέτει συγκεκριμένους όρους. «Η συνέχιση των συνομιλιών ένταξης στην ΕΕ είναι ο στόχος μας», δηλώνει το κόμμα. Αυτό όμως, συνεχίζει το μανιφέστο, μπορεί να καταστεί εφικτό μόνο «όταν η Τουρκία αλλάξει στάση σχετικά με τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου».

Ένα σημαντικό σημείο με δυνητικά εκτεταμένες επιπτώσεις αναφέρεται στη συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία για το προσφυγικό του 2016, την οποία οι Πράσινοι θέλουν να καταργήσουν: «Η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας υπονομεύει το διεθνές δίκαιο για το άσυλο και πρέπει να τερματιστεί», (ό.α., σ. 231) αναφέρει το μανιφέστο.

Δεν αναφέρεται ρητά στο προεκλογικό πρόγραμμα του κόμματος, αλλά ένα θέμα που οι Πράσινοι έχουν θέσει σε διάφορες περιπτώσεις είναι το αίτημα να σταματήσει η εξαγωγή γερμανικών υποβρυχίων στην Τουρκία. Οι Πράσινοι έφεραν το ζήτημα αυτό στο δημόσιο διάλογο το 2020 με φόντο την αυξανόμενη ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρότι η κυβέρνηση του Βερολίνου έχει περιορίσει τις εξαγωγές στρατιωτικού υλικού στην Άγκυρα με την πάροδο των χρόνων, η κατασκευή έξι υποβρυχίων τύπου 214 από την Thyssenkrupp Marine Systems δεν επηρεάστηκε από αυτή την πολιτική. Σε ξεχωριστές αναφορές στην Μπούντεσταγκ, τόσο οι Πράσινοι όσο και το «Die Linke» ζήτησαν την ανάκληση της άδειας εξαγωγής, αλλά δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν πλειοψηφία⁷.

Το κόμμα «Alternative für Deutschland-AfD» (Εναλλακτική για τη Γερμανία) τοποθετείται στη δεξιά πτέρυγα του πολιτικού φάσματος της Γερμανίας. Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις και τους πολιτικούς παρατηρητές το κόμμα αυτό δεν έχει καμία πιθανότητα να συμμετάσχει σε κυβέρνηση μετά τις εκλογές. Παρόλα αυτά και για λόγους πληρότητας παρουσιάζονται οι απόψεις του κόμματος αυτού. Στις τελευταίες εκλογές, επίσης με φόντο τη «μεταναστευτική κρίση», το AfD κέρδισε το 12,6% των

⁷ Η κοινοβουλευτική συζήτηση με τις θέσεις όλων των κομμάτων σχετικά με το θέμα των εξαγωγών όπλων στην Τουρκία καταγράφεται στο Γερμανικό Κοινοβούλιο, 19^η κοινοβουλευτική περίοδος, συνεδρίαση 207, 29 Ιανουαρίου 2021 <https://dserver.bundestag.de/btp/19/19207.pdf>, p. 26180 – 26205.

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

ψήφων. Η θέση του AfD απέναντι στην Τουρκία επηρεάζεται έντονα από την απόρριψη του Ισλάμ και του ρόλου της θρησκείας αυτής στην κοινωνία. «Η Τουρκία δεν ανήκει πολιτισμικά στην Ευρώπη», αναφέρεται στο μανιφέστο. Σύμφωνα με το τελευταίο το κόμμα τάσσεται κατά της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. «Το AfD απαιτεί τον άμεσο τερματισμό όλων των ενταξιακών διαπραγματεύσεων» (Alternative für Deutschland, 2021, σ. 64).

Λόγω της δεξιάς, εν μέρει εξτρεμιστικής ρητορικής μελών της ηγεσίας του AfD, τα καθιερωμένα δημοκρατικά πολιτικά κόμματα αποφεύγουν, καταλήγοντας πολλές φορές ακόμα και να μποϊκοτάρουν, το εν λόγω κόμμα. Παρ' όλα αυτά, ορισμένες από τις απόψεις του κόμματος βρίσκουν λαϊκή υποστήριξη και πέραν του πυρήνα των οπαδών του. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές αναφορικά με την Τουρκία.

«Η γερμανική κοινή γνώμη έχει μια συντριπτικά αρνητική άποψη για τη σύγχρονη Τουρκία», γράφει ο Szabo (2018, σ. 4) αναφερόμενος σε δημοσκοπήσεις σύμφωνα με τις οποίες τα τρία τέταρτα των Γερμανών που ερωτήθηκαν τάσσονται υπέρ του τερματισμού των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Σύμφωνα με μια έρευνα που ζητήθηκε από τον δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό φορέα ARD τον Σεπτέμβριο του 2017, το 84% των ερωτηθέντων απορρίπτει την τουρκική ένταξη, ενώ μόνο το 12% την υποστηρίζει.

Η έντονη διάσταση αυτών των αριθμών αναδεικνύεται μέσω της ιστορικής οπτικής. Στα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του Ερντογάν το 2004, ένα επιβλητικό 54% των Γερμανών τάχθηκε υπέρ της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με το 35% να λέει όχι σε αυτή την επιλογή. Όπως έχουμε σημειώσει, επρόκειτο για τα «χρυσά χρόνια» των τουρκοευρωπαϊκών και τουρκογερμανικών σχέσεων και είναι αμφίβολο αν θα επιστρέψουν σύντομα μετά τις γερμανικές εκλογές στις 26 Σεπτεμβρίου.

Συμπεράσματα

Οι βουλευτικές εκλογές της 26ης Σεπτεμβρίου στη Γερμανία αποτελούν το τέλος μιας πολιτικής εποχής. Μετά από 16 χρόνια στο τιμόνι η Άνγκελα Μέρκελ αποχωρεί και μια νέα εποχή ανατέλλει.

Τα πολιτικά προγράμματα των πολιτικών κομμάτων και οι δηλώσεις των πολιτικών διαδραματίζουν σημαντικότερο ρόλο στη γερμανική πολιτική απ' ό,τι σε άλλες δημοκρατίες. Ένα κριτικό κοινό, τα μέσα ενημέρωσης αλλά και η εκάστοτε αντιπολίτευση θέτουν τους πολιτικούς παράγοντες προ των ευθυνών τους για όσα λένε ή γράφουν. Υπό αυτή την έννοια, οι προεκλογικές διακηρύξεις που βρίσκονται στο επίκεντρο αυτής της έρευνας δεν είναι τυχαία κείμενα χωρίς πολιτικό βάρος. Είναι έγκυρα πολιτικά έγγραφα, τα οποία παίζουν ουσιαστικό ρόλο όταν το εκάστοτε πολιτικό κόμμα έρχεται στην εξουσία.

Ταυτόχρονα, τα προεκλογικά προγράμματα αποτελούν έναν από τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο στην παρούσα πολιτική κατάσταση κατά την οποία, σύμφωνα με τις περισσότερες προβλέψεις, ο σχηματισμός κυβέρνησης θα είναι δύσκολος και μπορεί να περιλαμβάνει όχι δύο, όπως μέχρι τώρα, αλλά τρία πολιτικά κόμματα.

Όπως σημειώσαμε στην αρχή, τα πολιτικά κόμματα της Γερμανίας συμφωνούν στα θεμελιώδη σημεία της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Σε σημαντικά ζητήματα (με την πολιτική έναντι της Τουρκίας να αποτελεί ένα τέτοιο σημείο) υπάρχουν σαφείς

“Ενώ υπάρχει ευρεία συμφωνία ότι η ανελεύθερη κατάσταση θα πρέπει να επηρεάσει τη σχέση της Τουρκίας με την ΕΕ, έχουμε δει διαφορετικές θέσεις σχετικά με το ποιες είναι οι μακροπρόθεσμες προοπτικές που θα πρέπει να προσφερθούν στην Τουρκία.”

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

διαφοροποιήσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζονται και στα προγράμματα των κομμάτων.

Τα γερμανικά πολιτικά κόμματα συμφωνούν στην κριτική που ασκούν στην τρέχουσα εσωτερική και εξωτερική πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης. Τα κόμματα απορρίπτουν αυτό που ονομάζουν αυξανόμενες τάσεις αυταρχισμού του προέδρου Ερντογάν, την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υπονόμευση του κράτους δικαίου.

“...η πιο εντυπωσιακή, διακριτή και ενδεχομένως η πιο συνεπής πολιτικά διαφοροποίηση στα εκλογικά προγράμματα αναφέρεται στις πολιτικές των κομμάτων στο θέμα των εξαγωγών όπλων και στη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για το προσφυγικό του 2016.”

Διαφορές υπάρχουν ως προς το ερώτημα πώς πρέπει να αντιδράσει το Βερολίνο σε αυτές τις εξελίξεις. Ενώ υπάρχει ευρεία συμφωνία ότι η ανελεύθερη κατάσταση θα πρέπει να επηρεάσει τη σχέση της Τουρκίας με την ΕΕ, έχουμε δει διαφορετικές θέσεις σχετικά με το ποιες είναι οι μακροπρόθεσμες προοπτικές που θα πρέπει να προσφερθούν στην Τουρκία. Ενώ για το CDU/CSU και το AfD τα πράγματα είναι ξεκάθαρα και δεν βλέπουν καμία θέση για την Τουρκία στην Ένωση, τα υπόλοιπα κόμματα είναι λιγότερο ξεκάθαρα, ακόμη και αινιγματικά ως προς αυτό το θέμα.

Αναμφισβήτητη η πιο εντυπωσιακή, διακριτή και ενδεχομένως η πιο συνεπής πολιτικά διαφοροποίηση στα εκλογικά προγράμματα αναφέρεται στις πολιτικές των κομμάτων στο θέμα των εξαγωγών όπλων και στη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για το προσφυγικό του 2016. Στα προγράμματά τους τόσο οι Πράσινοι όσο και το «Die Linke» ανακοινώνουν ότι θα καταργήσουν τη συμφωνία για το προσφυγικό και την εξαγωγή υποβρυχίων στην Τουρκία.

Τις επόμενες εβδομάδες και μήνες θα γίνουν πολλές συζητήσεις για τη συνέχεια και την αλλαγή στη γερμανική πολιτική, καθώς η «εποχή Μέρκελ» φτάνει στο τέλος της. Η έκταση της αλλαγής θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το αποτέλεσμα των εκλογών και τη σύνθεση του κοινοβουλίου και της κυβέρνησης.

Οι πιο ουσιαστικές αλλαγές όσον αφορά στην πολιτική έναντι της Τουρκίας θα πρέπει να αναμένονται σε περίπτωση που οι Πράσινοι, για να μην αναφέρουμε το «Die Linke», λάβουν την εντολή να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στις εξωτερικές υποθέσεις της Γερμανίας.

Πηγές:

Alternative für Deutschland (2021). Deutschland. Aber normal. Programm der Alternative für Deutschland für den 20. Bundestag.

Alternative für Deutschland (2017). Wahlprogramm der Alternative für Deutschland für den Deutschen Bundestag

Bündnis 90/Die Grünen (2021). Bundeswahlprogramm 2021. Bereit, weil Ihr es seid.

Bündnis 90/Die Grünen (2017). Bundestagswahlprogramm 2017. Zukunft wird aus Mut gemacht.

CDU/CSU (2021). Das Programm für Stabilität und Erneuerung. Gemeinsam für ein starkes Deutschland.

CDU/CSU (2017). Regierungsprogramm 2017–2021. Für ein Deutschland, in dem gut und gerne leben.

Die Linke (2021). Zeit zu handeln! Für soziale Sicherheit, Frieden und Klimagerechtigkeit. Wahlprogramm zur Bundestagswahl 2021.

Die Linke (2017). Sozial. Gerecht. Frieden. Für alle. Die Zukunft, für die wir kämpfen. Wahlprogramm zur Bundestagswahl 2017.

Η Τουρκία στις γερμανικές εκλογές του 2021

Freie Demokraten. FDP (2021). Nie gab es mehr zu tun. Wahlprogramm der Freien Demokraten.

Freie Demokraten. FDP (2017). Denken wir neu. Das Programm der Freien Demokraten zur Bundestagswahl 2017.

SPD (2021). Aus Respekt vor Deiner Zukunft. Das Zukunftsprogramm der SPD.

SPD (2017). Zeit für mehr Gerechtigkeit. Unser Regierungsprogramm für Deutschland.

Βιβλιογραφία:

Burc, R. & Copur, B. (2017). Deutsche Türkeipolitik unter Merkel: eine kritische Bilanz, Notes du Cerfa, Nr. 140, Ifri.

Güzeldere, E.E. (2020): German-Turkey Relations: It could be worse, Eliamep Policy Paper Nr 49.

Kundani, H. (2021). Germany and Turkey after Merkel, InBrief Series, Berlin Bosphorus Initiative.

Szabo, S.F. (2018). Germany and Turkey: The unavoidable Partnership, Brookings Turkey Project Policy Paper Nr. 14.

Turhan, E. (2013). The 2013 German Federal Elections: Key determinants and implications for German-Turkish relations, IPC-Mercator Policy Brief. (Submitted August 18, 2021)